

VOCALISTE CONSACRATE DE TALIE INTERNAȚIONALĂ ÎN ROLURILE FEMININE CENTRALE DIN OPERELE VERISTE

INTERNATIONALLY ACCLAIMED OPERA SINGERS AS MAIN FEMALE ROLES IN VERISMO OPERAS

TATIANA BUSUIOC,

doctorandă, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 782.1:781.68

782.1.071.2

În acest articol vom analiza modul de tratare de către diferite vocaliste consacrate a rolurilor feminine centrale din operele veriste. Vom evidenția anumite particularități ale vocilor și, în special, tipul de voce falcon, care presupune anume interpretarea diferitor roluri feminine din operele veriste precum „Tosca” de G. Puccini, „Cavalleria rusticana” de P. Mascagni, „Fedora” de U. Giordano sau „Adriana Lecouvreur” de F. Cilea. Vom analiza prestația unor cântărețe cum sunt Anna Netrebko, Angela Gheorghiu, Maria Guleghina, Elena Obrazțova, Maria Bieșu.

Cuvinte-cheie: voce, mezzosoprano, soprano, voce falcon, verism, operă, interpretare, personaje feminine

In this article we will analyze how different renowned vocalists treat the central female roles in veristic works. We will highlight certain particularities of the voice, and especially the type of falcon voice, which involves the interpretation of different female roles in veristic operas such as „Tosca” by G. Puccini, „Fedora” by U. Giordano or „Adriana Lecouvreur” by Cilea. We will analyze the performance of such singers as Ana Netrebko, Angela Gheorghiu, Maria Guleghina, Elena Obraztsova, Maria Bieșu.

Keywords: voice, mezzo-soprano, soprano, falcon voice, verism, opera, interpretation, female characters

Introducere. În perioada romantismului timpuriu apar partituri de operă deosebit de dificile pentru interpretarea vocală. Se știe, că în perioada clasicistă, categoriile de voci cuprindeau întreg ambitusul specific acestora, spre exemplu, o soprană trebuia să poată cânta tot ce era scris pentru diapazonul său, iar de cele mai multe ori, diferențele între o partitură de soprană și una de mezzosoprană erau relative. Specializarea majoră se produce în perioada de început a romantismului. În secolul al XIX-lea, repertoriul internațional de operă se îmbogățește și începe să evolueze tot mai mult. Astfel, cântărețele de operă erau chemate să interpreteze muzică ce nu fusese compusă special pentru ele, iar această diversitate de stiluri a condus la o divizare a fiecărei voci în subgrupe. Printre tipurile de soprano existente în romantism se numără soprana de coloratură (în Franța, „soprano à roulades”), soprana lirică, cele două tipuri de soprane denumite după cântărețe din acea perioadă, *Falcon* și *Dugazon* (specifice Franței în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea), soprana *spintă* sau lirică-*spintă* (specifică Italiei) și soprana dramatică sau eroică (caracteristică repertoriului german).

1. Aspecte ale clasificării vocilor feminine.

Se știe că vocea umană are trăsături caracteristice, aflate în legătură directă cu personalitatea fiecărui interpret. Anume aceste caracteristici au determinat clasificarea vocilor în funcție de timbru și ambitus. Astfel, vocile feminine se divizează în soprano și alto. Între ele se află mezzosoprano. Fiecare categorie se împarte, la rândul ei, în subcategorii. Pentru soprano, mai există soprană de coloratură, lejer liric, *spinto* și dramatic, pentru mezzosoprană, respectiv lirică și dramatică, iar altistele au deseori un caracter dramatic. Pe lângă aceste categorii „există alte două tipuri de voce, tipuri aparte, însă intermediare. Astfel, între soprană și mezzosoprană găsim vocea *falcon* [1].

În istoria interpretării vocale au existat unele soprane dotate cu posibilități ieșite din comun, pentru care s-au scris partituri speciale și care au abordat roluri aparținând mai multor categorii de voci, și s-au singularizat în ceea ce se numește soprană absolută. Deseori ne uimește faptul când auzim că o

vocalistă, fiind catalogată soprană sau mezzo-soprană, are în repertoriu roluri precum Floria Tosca, Lady Macbeth, Amneris, Eboli și Carmen, dintre care primele două sunt asociate, în general, sopranelor, iar ultimele trei — vocilor de mezzo.

De asemenea, se întâmplă ca într-o anumită operă, cum este, de exemplu *Cavalleria Rusticana*, rolul Santuzzei este interpretat într-o seară de o cântăreață catalogată soprană, iar în seara următoare în același rol triumfă o mezzo-soprană. Fenomenul se explică prin existența unui anumit tip de voce feminină, și anume vocea de mezzo-soprană înaltă, numită și vocea tip *falcon*. Această voce distinctă este „recunoscută ca atare datorită prestațiilor excepționale ale cântăreței Marie-Cornelie Falcon (1814–1897), cea, de la al cărei nume provine și titlul acestui tip de voce. Iată ce scrie cercetătoarea F. Mariș Hinsu despre aceasta: „Celebra cântăreață Marie-Cornelie Falcon, care întreaga carieră a evoluat sub titulatura de soprană (în vremea ei mezzo-sopranele nefiind încă recunoscute), a realizat roluri memorabile pe marile scene ale lumii. Deși cu o carieră deosebit de scurtă în timp, a reușit să realizeze foarte multe roluri, multe în creație mondială, iar ulterior tocmai datorită acestui tip de roluri pe care le-a realizat, numele ei a devenit titulatura oficială a vocii capabile să redea acele roluri” [1].

Încercând o definiție a vocii *falcon*, trebuie specificat că ea derivă dintr-un anumit tip de roluri. Este o voce caracteristică unei mezzo-soprane care, în registrul acut, depășește limitele vocii mezzo și atinge limitele vocii de soprană dramatică. Rolurilor care necesită vocea *falcon* nu sunt recomandate tinerilor interprete. Evident, din punct de vedere tehnic pot fi cântate de începători, însă cu riscuri și repercusiuni negative imediate. De aceea, în general, sunt abordate în partea de mijloc și la sfârșit de carieră. Sunt roluri care necesită un vocalism imprudent, sfâșietor și au o intensitate dramatică deosebită. Însă, cu toată dificultatea lor, sunt roluri deosebit de tentante, atât din punct de vedere vocal cât și psihologic. Interpretele posesoare a acestui tip de voce își pot permite și abordarea unor roluri din repertoriul mezzo-sopranelor sau al sopranelor dramatice. Printre roluri din operele veriste, abordate de către o voce *falcon* numim: Carmen în *Carmen* de G. Bizet (mezzo-soprană standard); Floria Tosca în *Tosca* de G. Puccini (soprană dramatică); *Santuzza* în *Cavalleria rusticana* de P. Mascagni (soprană dramatică și mezzo-soprană standard); Fedora în *Fedora de U. Giordano* (soprană dramatică); rolul titular din *Adriana Lecouvreur* de F. Cilea (mezzo-soprano lirică).

În general, aceste roluri sunt considerate dificile, atât din punct de vedere vocal, cât și din punct de vedere al prestației actoricești. În decursul ultimului secol, foarte multe soliste de operă au abordat repertoriul caracteristic vocii *falcon*, unele dintre ele cu un succes și o longevitate excepțională, altele mistuindu-și vocea doar în câțiva ani de carieră. Carierele solide au fost realizate de către acele soliste, care și-au început cariera ca mezzo-soprane lirice standard, evoluând apoi spre un *falcon* autentic. Excepțiile de la această regulă au fost puține și au fost cele ale Rosei Ponselle și ale Mariei Callas, două cântărețe cu un har excepțional, care, în paralel cu vocea caracteristică unei soprane absolute, au avut și posibilități *falcon*. Printre vocile *falcon* celebre se numără: Maria Calas, Grace Bumby, Shirley Verrett, Jessye Norman, Christa Ludwig, Jane Rhodes, Anna Ceterina Antonacci, Elena Obrazțova, Maria Guleghina, Elina Garancia ș.a.

2. Vocaliste consacrate în operele veriste.

Un fenomen al timpului nostru, asemănător Mariei Calas, este cântăreața **Anna Netrebko**, care pe parcursul carierei sale practică un repertoriu foarte divers, începând cu W.A. Mozart și continuând cu cele mai dramatice partide cum sunt: *Macbeth*, *Turandot*, *Manon Lesco* și altele. Faimoasa vedetă contemporană de operă Anna Netrebko este solicitată permanent în scenele marilor teatre și ale diferitor festivaluri internaționale. Originară din Krasnodar, iubește dansul, gimnastica și acrobația, cucerește mai întâi Teatrul Mariinsky, apoi Festivalul de la Salzburg, transformându-se literalmente într-un megastar de operă. Cariera ei este un exemplu al modului în care îți poți gestiona calitățile naturale ale vocii, indiferent de partidă sau personaj, fără nici o tehnologie de imagine sofisticată. Are o vitalitate captivantă în sinceritatea sa și acest lucru impresionează o mare diversitate de oameni. Un indiciu al

performanței în orice carieră de operă este considerat a fi prestația pe scena Metropolitan Opera din New-York. Anna Netrebko a debutat aici în anul 2002 cu rolul Natașa Rostova în opera *Război și pace* de S. Prokofiev. Dar chiar și după această victorie a trebuit să cânte audiții pentru a demonstra diferitor teatre pregătirea excepțională și măiestria de a interpreta muzica franceză, italiană, germană. Anna Netrebko a pășit în noul mileniu ca o stea liber convertibilă și a devenit parte integrantă a pieței internaționale de operă.

Până în prezent, cântăreața (poate singura de etnie rusă) se poate lăuda cu o colecție solidă de eroine interpretate, printre care *Donna Anna*, *Susanne*, *Zerlina* (W.A. Mozart) și multe altele. Mozart nu e simplu să-l interpretezi, deseori sopranele îl evită, dar A. Netrebko a ales un drum corect și bine de urmat. Ea a interpretat cu mare măiestrie și roluri din operele compozitorilor veristi: *Adriana Lecouvreur* opera lui F. Chilea, *Andre Chenier* de U. Giordano, *La Bohema*, *Gianni Schicchi* de G. Puccini ș.a.

Adriana Lecouvreur a lui F. Chilea, care este o capodoperă ce îți răvășește sufletul, are avantajul dimensiunii modeste: dacă este eliminat baletul, ea durează mai puțin de o oră. Este o lucrare dinamică, plină de pasiune, gelozie, fierbere emoțională. În partida *Adrianei Lecouvreur*, Anna Netrebko se manifestă plinar, demonstrând marea diversitate a calităților sale vocale. Ea interpretează aproape perfect acest rol, trăiește cu adevărat emoțiile eroinei. Conturul psihologic al acestui rol feminin a fost elaborat de către compozitor până în cele mai mici detalii: melodeclamația extravagantă, gesturile largi și trucerile vocale, toate creează o impresie de neuitat: muzica lui F. Chilea și temperamentul Annei Netrebko te pătrund până la lacrimi. Aria de ieșire a *Adrianei Io son lumile ancilla* a fost interpretată cu multă grație și mare entuziasm. Sonoritatea fenomenală a vocii sale în interpretarea *piano* (diminuendo neașteptat de fin și crescendo „lustruit”) demonstrează nu doar talentul, dar și cunoștințele fundamentale ale cântăreței în arta sunetului vocal. La fel de strălucit A. Netrebko s-a manifestat în duete, scene, scene dramatice ale spectacolului. O altă opera veristă din repertoriul A. Netrebko este *Andre Chenier* de Umberto Giordano. Principala (și cea mai dificilă) arie a eroinei *Madeleine — La mamma morta* — sună în interpretarea Annei Netrebko la început tragic, intensitatea emoțională crește treptat, trecând în isterie, pe sunete instabile și se încheie cu un sentiment de disperare, într-un registru dens. Artista a creat o imagine convingătoare atât din punct de vedere emoțional, cât și vocal.

O altă mare cântăreață a timpului nostru este **Angela Gheorghiu**, frumoasa româncă cu un magnetism aparte în scenă, una dintre reginele belcanto-ului. În prezent, este și actriță de film. Esența repertoriului executat de Angela Gheorghiu îl constituie anume operele veriste. Întrebată ce alte roluri intenționează să abordeze după *Tosca* și *Adriana Lecouvreur*, soprana a mărturisit că ambele eroine din aceste opere îi convin atât din punct de vedere muzical, cât și teatral, avându-se în vedere femeii foarte puternice, acum însă este tentată de rolul principal din *Fedora* de Umberto Giordano, — un rol în care au strălucit *Maria Callas*, *Magda Olivero*, *Mirella Freni* sau *Virginia Zeani*, — pe care l-a înregistrat, de altfel, la *Deutsche Gramophon*, în anul 2008, alături de *Placido Domingo*. Are însă unele ezitări, deoarece *Fedora* nu oferă același potențial dramatic ca *Adriana Lecouvreur* sau *Magda* din *La Rondine*. Sunt roluri care i-au adus mult succes. Angela Gheorghiu a debutat în rolul *Adrianei Lecouvreur* în anul 2010. Este greu de imaginat pe cineva întrecând-o pe Angela Gheorghiu în acest rol. Vocea ei lină și cremoasă, dar cu un miez de oțel, se îmbină perfect cu mișcarea scenică. Este o actriță naturală, scena morții este sfâșietor de credibilă, iar aria *Poveri fiori este* pur și simplu de neuitat. În ciuda faptului că are o „voce mică”, Gheorghiu este fascinantă în această producție. Ea însăși este Diva, iar interpretarea unui rol ce tratează imaginea unei actrițe celebre din trecut este la fel de naturală pentru ea ca și respirația. Producția teatrală bine concepută a permis să-și dezvăluie pornirea puternică. Felul în care a cântat, accentuând toate nuanțele ariei, expresivitatea, a cucerit definitiv publicul. Forța talentului Angelei Gheorghiu este și talentul actoricesc, confirmat și de versiunea cinematografică a operei *Tosca*, realizată de Benoit Jacot. În Franța are un succes uriaș, fiind vândut în variantă DVD. Nu există nici o îndoială că A. Gheorghiu are o tehnică vocală impecabilă. *Tosca* este rolul ei de vârf și,

desigur, poartă amprenta personalității sale artistice. Ea interpretează faimoasa arie *Vissi d'arte* cu un impuls sentimental, dar fără exagerare, într-un stil verist, așa cum sunt interpretate paginile din G. Rossini și G. Donizetti, cu un echilibru fin între estetica sentimentalismului și stilul neoclasic.

Maria Guleghina este, la fel, una dintre cele mai faimoase cântărețe din lume. Ea este numită „Cenușăreasa rusă”, „soprana rusă cu muzica lui Verdi în sânge” sau „minunea vocală”. Maria Guleghina a avut un mare succes în interpretarea rolului *Tosca* în opera cu același nume. În plus, repertoriul ei include rolurile principale din operele *Aida*, *Manon Lesko*, *Norma*, *Fedora*, *Turandot*, *Adriana Lecouvreur*, precum și *Abigail* în *Nabucco*, *Macbet* și multe altele. Vocea puternică, caldă și energică a cântăreței, abilitățile ei excepționale actricești au făcut-o un oaspete așteptat pe cele mai faimoase scene ale lumii. Vocea M. Guleghina este un instrument de lux, rar întâlnit. Pentru a ne convinge este suficient să ascultăm cel puțin aria lui *Madeleine* în *Andre Chenier*: cu un sunet întunecat, tragic, surd, disperat, artista deschide această arie de mărturisire, utilizează intonații când dureroase, când blânde, uluitoare. Aria *La mama morta* din actul al treilea este puternică și impresionantă. După debutul ei la Opera Metropolitană, unde a luat parte la noua premieră a operei *Andre Chenier* alături de Luciano Pavarotti (1991), M. Guleghina a apărut pe scenă de peste 130 de ori, inclusiv în spectacolele *Tosca*, *Aida*, *Norma*, *Adriana Lecouvreur*, *Cavaleria rustică (Santuzza)*, *Nabucco (Abigail)*, și *Macbeth (Lady Macbeth)*.

O altă mare cântăreață a timpului nostru, a cărei creație a devenit un fenomen remarcabil al vieții muzicale mondiale, este **Elena Obrazțova**. Natura i-a oferit o voce cu un timbru unic și capacitatea incredibilă de a transmite prin acest instrument toate fațetele personajului interpretat, capacitatea de a face publicul să creadă și să simpatizeze eroinele ei. E. Obrazțova a cucerit cele mai mari scene ale lumii, dar Teatrul moscovit Bolșoi a rămas întotdeauna teatrul principal pentru ea, oferindu-i posibilitatea de a crede în ea însăși, „căminul” cald la care s-a întors mereu. Excepționala mezzo-soprană, cu talentul său dramatic necondiționat, a făcut ca întreaga lume să vorbească cu admirație despre rolurile interpretate: *Principessa de Bouillon (Adriana Lecouvreur)*, *Santuzza (Cavaleria rustică)*, *Carmen*, *Dalila (Aida)*, *Marfa (Khovanshchina)*, ș.a.

Principessa de Bouillon din opera *Adriana Lecouvreur* este ca expresie vocală o mezzo-soprană lirică, deși rolul a fost abordat și de către mezzo-soprane de alt tip, de multe ori, de către cele dramatice, datorită dramatismului personajului. Rolul nu are pasaje de coloratură, solicitând accente dramatice și fraze extinse de mare dramatism. Problemele întâmpinate în interpretarea acestui rol și rezolvarea lor țin de coloristica menită să sublinieze dramatismul personajului, senzualitatea și sentimentalismul, tipice femeii pasionale cu o poziție socială privilegiată, care se vede prinsă într-o iubire neîmpărțită. Această iubire, ce îi stârnește gelozia și disperarea, creează firul dramatic și conduce la deznodământul tragic al operei. În interpretarea Elenei Obrazțova, aria este bogată vocal și emoțională, plină de culori senzuale, pe care numai ea o putea crea cu vocea ei minunată și expresivă intonațional. Frazele ei *în legato* sună pline, convingătoare, ca în orice prestație a ei.

Printre aceste vedete ale lumii operistice se numără și cântăreața noastră moldoveancă, o voce care uimea și inspira, numită *Cea mai bună Cio-Cio San a lumii*, primadona, „zeița” Operei din Moldova, voce și talent magnific, **Maria Bieșu**. Muzicologul Elena Vdovina afirmă că „vocea Mariei Bieșu impresionează până în adâncul sufletului prin timbrul ei irepetabil, pătruns de frumusețe, căldură și prospețime. Ea te cucerește prin neobișnuita eleganță a vocalizelor, prin tehnica fină a romanțelor, prin *staccato* ireproșabil de compact și diafan și prin surprinzător de curatul *legato* al vertiginoaselor fiorituri. Cântăreței îi reușește cu brio sclipitoarea coloratură în aria *Leonorei (Trubadurul)*, accentele dramatice pline de pasiune ale eroinelor sale: *Aida*, *Liza*, *Santuzza*, cantilenele lirice ale *Tatianeii*, *Iolanteii*, *Mimi*” [2, p.19].

Adriana Lecouvreur de F. Cilea a fost pusă în scenă pentru prima dată în teatrul nostru de operă din inițiativa Mariei Bieșu. Destinul cunoscutei actrițe dramatice din secolul al XVIII-lea se potrivea cu

destinul M. Bieșu. Rolul este tratat ca o istorie mărturisită, privind teatrul și viața, eternul lor conflict și unitate. *Adriana*-Bieșu se caracterizează prin senzualitate strălucitoare, energie, mult farmec feminin, precum și subtilitatea, eleganța interpretării, este un rol de linie, implicând fraze lungi, de largă respirație, cu multă dinamică. În vocea ei se reflecta tot sufletul ei, sincer, duios, blând, pătimăș. Dintre rolurile principale în operele veriste interpretate de Maria Bieșu numim: *Flora* (*Tosca* de G. Puccini, 1962), *Cio-Cio-San* (*Madame Butterfly* de G. Puccini, 1963), *Mimi* (*La Boheme*, G. Puccini, 1977), *Santuzza* (*Cavaleria rusticana* de P. Mascagni, 1980), *Nedda* (*Paiate* de R. Leoncavallo, 1971), *Adriana* (*Adriana Lecouvreur* F. Cilea, 1984).

Concluzii. Așadar, chiar dacă perioada veristă din istoria muzicii acoperă un interval de timp scurt, totuși a dat lumii opere cu subiecte profunde, personaje feminine cu caractere puternice și partide complicate pentru interpretare. Acest fapt solicită voci deosebite și prin aceste roluri, cântărețe de mare calibru s-au lansat în lumea operii — Anna Netrebko, Angela Gheorghiu, Maria Guleghina, Elena Obrazțova, Maria Bieșu.

Referințe bibliografice

1. MARIȘ HINSU, Fl. *Vocea falcon, un tip vocal aparte* [online]. [accesat 29.12.2019]. Disponibil: <http://deceniu-muzical-universitar.blogspot.com/2011/04/vocea-falcon-un-tip-vocal-aparte.html>
2. VDOVINA, E. *Maria Bieșu*. Chișinău: [s.n.], 1977.